

Αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί: Απόψεις μαθητών Β΄ τάξης Γυμνασίου

Αικατερίνη Κλωνάρη
Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας
aklonari@geo.aegean.gr

Περίληψη. Ένας σημαντικός αριθμός ερευνών, σε διεθνές κυρίως επίπεδο, έχει διεξαχθεί για το θέμα των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών, οι οποίες όμως προσδιορίζουν κάποια γενικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών μέσα από τις απόψεις των ενηλίκων, ενώ υπάρχουν ελάχιστες οι οποίες εξετάζουν το ίδιο θέμα από την πλευρά των μαθητών, καμία όμως δεν αφορά ιδιαίτερα εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το μάθημα της Γεωγραφίας. Αυτή η ποιοτική έρευνα λοιπόν χρησιμοποιεί συνεντεύξεις μαθητών Β΄ τάξης Γυμνασίου, από 4 Γυμνάσια της Λέσβου, για να εξετάσει τα χαρακτηριστικά του αποτελεσματικού εκπαιδευτικού στο μάθημα της Γεωγραφίας μέσα από τις απόψεις αυτών των μαθητών. Οι κατηγορίες χαρακτηριστικών που βρέθηκαν από την έρευνα αποκαλύπτουν τον τρόπο που τα παιδιά ορίζουν το ποιους θεωρούν αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς και προσδιορίζουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες, και τις διαθέσεις τους. Από τα συμπεράσματα αυτής της έρευνας προκύπτει ότι οι μαθητές των Γυμνασίων επιμένουν σε ένα περισσότερο δημιουργικό και ενδιαφέροντα τρόπο διδασκαλίας και μάθησης του μαθήματος.

Εισαγωγή

Ένας από τους βασικούς στόχους της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών είναι να προετοιμαστούν εκπαιδευτικοί "αποτελεσματικοί", οι οποίοι να είναι σε θέση να διευκολύνουν την μάθηση για όλους τους μαθητές. Αυτό συμβαίνει πράγματι σε όλες τις Σχολές Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών στον κόσμο, όπου αυτός ο στόχος περιέχεται σε κάθε Πρόγραμμα Σπουδών των αντίστοιχων Τμημάτων και επιτυγχάνεται μέσα από τις γνώσεις που τους παρέχονται μέσα από τα διάφορα μαθήματα, αλλά και μέσα από τις πρακτικές ή τις εξειδικεύσεις τους.

Γνωρίζοντας λοιπόν ότι το Πρόγραμμα Σπουδών παίζει σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία εκπαιδευτικών, ώστε αυτοί να γίνουν ικανοί επαγγελματίες και να διδάσκουν αποτελεσματικά στα σχολεία, είναι σημαντικό να ανιχνεύσουμε τις απόψεις των μαθητών για τους καθηγητές τους, για το μάθημα της Γεωγραφίας, ώστε μελλοντικά να ληφθούν υπόψη από τους σχεδιαστές των Προγραμμάτων Σπουδών των Σχολών που τους εκπαιδεύουν, μια και μέχρι σήμερα αυτό δεν συμβαίνει.

Εννοιολογικά πλαίσιο/Αιτιολογία για τη μελέτη

Η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών αποτελεί ένα πρότυπο για την εκπαίδευσή τους (Myers & Myers, 1995· Wong & Wong, 1998), μια βάση για την επαγγελματική τους ανάπτυξη (Danielson, 1996), και ένας οδηγός για την αξιολόγησή τους (Flores, 1999). Από τα μέσα του εικοστού αιώνα αυτό το θέμα έχει αποκτήσει ενδιαφέρον για την εκπαιδευτική κοινότητα και αυτός είναι και ο λόγος που έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες, οι οποίες όμως το μελετούν κάτω από το πρίσμα διαφορετικών προοπτικών.

Έτσι για παράδειγμα, άλλοι ερευνητές έχουν μελετήσει τις στάσεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με τις επιδοσεις των μαθητών (Rosenshine, 1983· Brophy & Good, 1986· Rose,

1989· Χαλκιά, 1999· Κλοναρί, & Κουτσοπούλου 2005), άλλες μελέτες έχουν εστιάσει στα μοντέλα ή τις προσεγγίσεις της διδασκαλίας που έχουν επιπτώσεις στο σχεδιασμό των Προγραμμάτων Σπουδών και στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα προκειμένου να ενθαρρυνθεί η μάθηση των μαθητών (Burden & Byrd, 1994· Coffin, 1994· Joyce & Weil, 1996). Ένα άλλο μέρος των ερευνών έχει εξετάσει την δεξιότητα των εκπαιδευτικών, να εφαρμόζουν δημιουργικούς και εξατομικευμένους τρόπους διδασκαλίας μέσω της τέχνης, οπότε οι αποτελεσματικοί δάσκαλοι δημιουργούν ενθουσιασμό και καθιστούν τους σκοπούς για την μάθηση σαφείς (Harris, 1998).

Υπάρχουν μελέτες που προσεγγίζουν το θέμα των αποτελεσματικών "δασκάλων" με την καθιέρωση κατηγοριών χαρακτηριστικών των δασκάλων. Μέσα από αυτές τις έρευνες οι ερευνητές έχουν δημιουργήσει λίστες που αφορούν δεξιότητες, γνώσεις, και διαθέσεις των εκπαιδευτικών. Οι βασικές δεξιότητες που προσδιορίζονται συχνά από τις έρευνες είναι: η οικοδόμηση θετικών σχέσεων με τους μαθητές, η δημιουργία ενθουσιασμού, η καθιέρωση καλά οργανωμένων και διοικούμενων τάξεων, η δήλωση των σκοπών και των στόχων της μάθησης, η χρησιμοποίηση ερωτήσεων και συζητήσεων, τεχνικών που ενδυναμώνουν την κριτική σκέψη, η χρήση ποικίλων διδακτικών μοντελών, η δραστηροποίηση, ενθάρρυνση και ανταμοιβή των μαθητών, η ενεργός εμπλοκή τους στη μάθηση κ.α. (Saphier & Gower, 1987· Burden & Byrd, 1994· Kauchak & Eggen, 1994· Myers & Myers, 1995· Danielson, 1996· Wong & Wong, 1998).

Άλλοι ερευνητές έχουν καταγράψει διάφορους τομείς της γνώσης που πρέπει να έχουν οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί, όπως να έχουν γνώση του αντικειμένου, του περιεχομένου, των εννοιών, και των δεξιοτήτων των επιστημών που διδάσκουν. Επίσης πρέπει να έχουν γνώση της παιδαγωγικής, των διδακτικών στρατηγικών και των μοντελών διδασκαλίας. Και τελικά οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί να έχουν γνώση της διαχείρισης της μάθησης και της συμπεριφοράς των μαθητών (Brophy & Good, 1986· Eggen & Kauchak, 1997).

Οι μελέτες έχουν επίσης ερευνήσει τις διαθέσεις των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών, τις πεποιθήσεις, τις στάσεις, τις αξίες, και τα γνωρίσματα της προσωπικότητάς τους. Αυτές οι μελέτες μας ενημερώνουν για το τι είδους άνθρωποι είναι οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί. Επανειλημμένα, περιγράφονται ως άνθρωποι που σέβονται τους μαθητές τους, δίκαιοι, δημοκρατικοί, στοργικοί και καλοί ακροατές. Είναι δραστήριοι, δημιουργικοί, σίγουροι, θετικοί, προσιτοί, υπεύθυνοι απέναντι στους μαθητές τους, έχουν υψηλές προσδοκίες για αυτούς, έχουν αίσθηση του χιούμορ, και αγαπούν τη μάθηση. (Burden & Byrd, 1994· Kauchak & Eggen, 1994· Myers & Myers, 1995· Wong & Wong, 1998· Cooper, 1999). Είναι στοχαστικοί επαγγελματίες που συμμετέχουν στην αυτο-αξιολόγηση για να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά της διδασκαλίας τους (Schon, 1983· Brophy & Good, 1986· Burden & Byrd, 1994· Myers & Myers, 1995· McIntyre & O'Hair, 1996). Γεγονός είναι πάντως ότι ανεξάρτητα από τη σκοπιά που διενεργήθηκε κάθε μια έρευνα μέχρι σήμερα, όλες έχουν ένα κοινό στοιχείο. Έχουν καταλήξει στα συμπεράσματα τους μέσα από τις απόψεις των ενηλίκων, είτε αυτοί είναι στελέχη της εκπαίδευσης, είτε εκπαιδευτικοί της τάξης, είτε εκπαιδευτικοί των εκπαιδευτικών, κ.α.. Σπάνια περιέχουν τις απόψεις των μαθητών Δημοτικών σχολείων, ή των Γυμνασίων και Λυκείων.

Έρευνες που αφιερώνονται στις απόψεις των μαθητών και αφορούν τους αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς είναι του Graham (1995), αλλά και των Καϊλα (1999), Λεονταρή, Κυρίδη (1999), Ευαγγελόπουλου (2000) και Παπανδρέου (2001), όπως αναφέρει στις σημειώσεις του ο Ν. Ανδρεαδάκης (2003). Όλες αυτές οι έρευνες διαπίστωσαν ότι τα κυριότερα χαρακτηριστικά του αποτελεσματικού εκπαιδευτικού που περιγράφονται από τους μαθητές δεν διαφέρουν ουσιαστικά από τις περιγραφές των ενηλίκων και μάλιστα μεγάλο μέρος αυτών των χαρακτηριστικών αναφέρεται σε ηθολογικά στοιχεία της προσωπικότητας του εκπαιδευτικού. Καμία βεβαίως από τις παραπάνω έρευνες δεν εξέταζε απόψεις των

εκπαιδευτικών ή μαθητών για το ποιος εκπαιδευτικός είναι αποτελεσματικός σε σχέση με το μάθημα της Γεωγραφίας.

Η παρούσα εργασία λοιπόν εστιάζει στη μελέτη των απόψεων των μαθητών της Β/θμιας Εκπαίδευσης για το ποιον εκπαιδευτικό θεωρούν αποτελεσματικό στο μάθημα της Γεωγραφίας, ώστε αυτό να αποτελέσει μια βάση για αλλαγή στους τρόπους διδασκαλίας του μαθήματος, να δώσει την ευκαιρία στους καθηγητές να αλλάξουν στοιχεία στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και στις σχέσεις με τους μαθητές τους. Όσον αφορά το πρότυπο των χαρακτηριστικών των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών, όπως παρουσιάζεται μέσα στις δημοσιευμένες έρευνες, παρέχει το εννοιολογικό πλαίσιο και για αυτήν την ποιοτική μελέτη.

Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Ο σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να γίνει γνωστό τι ξέρουν οι μαθητές Γυμνασίων για τους αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς και τι εκτιμούν σε αυτούς ιδιαίτερα μέσα από τη διδασκαλία της Γεωγραφίας. Μέσα από έναν ήδη κατασκευασμένο πίνακα χαρακτηριστικών των εκπαιδευτικών διατυπώθηκαν οι ακόλουθες ερευνητικές ερωτήσεις, τονίζοντας ότι το ενδιαφέρον εστιάζεται στον εκπαιδευτικό που δίδασκε ή διδάσκει το μάθημα της Γεωγραφίας:

1. Πώς οι μαθητές ορίζουν τον αποτελεσματικό εκπαιδευτικό για τη διδασκαλία της Γεωγραφίας;
2. Τι γνώσεις έχουν οι μαθητές για τα χαρακτηριστικά των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών;
3. Οι μαθητές ποια προσόντα εκτιμούν στους καθηγητές τους, και γιατί;
4. Πώς μπορεί η άποψη των μαθητών για τους αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς να εμπλουτίσει το περιεχόμενο και τις πρακτικές των προγραμμάτων εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών;

Μέθοδος

Αρχικά πραγματοποιήθηκε μια πιλοτική μελέτη, παίρνοντας συνέντευξη από έξι μαθητές ηλικίας από 11 έως και 14 ετών (από Ε΄ Δημοτικού έως και Β΄ Γυμνασίου), με σκοπό να προσδιοριστεί ποιοι μαθητές θα ήταν σε θέση να διατυπώσουν τις σκέψεις τους με σαφήνεια για τους εαυτούς τους και για τους εκπαιδευτικούς τους. Ανακαλύφθηκε ότι οι μαθητές της Β΄ τάξης των Γυμνασίων που είχαν εργαστεί σε όλες τις προηγούμενες τάξεις με εκπαιδευτικούς διαφόρων ειδικοτήτων (δασκάλους, φυσικούς, γεωλόγους, μαθηματικούς, κ.α.), για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γεωγραφίας, και είχαν πλουσιότερη εμπειρία, ήταν σε θέση να προσέξουν τις ερωτήσεις να τις σκεφθούν σοβαρά και αντικειμενικά, και μπόρεσαν να αναπτύξουν τις ιδέες τους με σαφήνεια. Αυτός ήταν και ο βασικότερος λόγος που στη κυρίως έρευνα το δείγμα που επιλέχθηκε ήταν μαθητές της Β΄ τάξης Γυμνασίου. Το δείγμα ήταν εθελοντές μαθητές (κορίτσια και αγόρια) από 4 Γυμνάσια της Λέσβου. Σε συνενόηση με τους εκπαιδευτικούς των τάξεων ζητήθηκε από τους μαθητές να δηλώσουν ποιοι θα ήταν πρόθυμοι να συμμετέχουν στην έρευνα. Τέσσερεις μαθητές από κάθε σχολείο επιλέχθηκαν, με τρόπο ώστε το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό ως προς το φύλλο, την επίδοση στο σχολείο και την εθνικότητα, και σε αυτούς δόθηκαν όποιες πληροφορίες και διευκρινήσεις ήταν απαραίτητες ή ζητήθηκαν (Nachmias & Nachmias, 1987).

Συμμετείχαν συνολικά, 16 μαθητές, οκτώ κορίτσια και οκτώ αγόρια ηλικίας μεταξύ 13 και 14 ετών. Από αυτούς τρεις μαθητές ήταν αλλοδαποί (μία μαθήτρια αλβανικής και μία молδαβικής καταγωγής και ένα αγόρι ουκρανικής καταγωγής), οι οποίοι όμως χειρίζονταν καλά την ελληνική γλώσσα. Τα παιδιά παρακολουθούσαν τέσσερα διαφορετικά σχολεία: δύο μέσα στην πόλη της Μυτιλήνης, ένα στα Παμφίλα (7 χλμ. από τη Μυτιλήνη) και ένα στη Γέρα (22 χλμ. από τη Μυτιλήνη).

Οι συνεντεύξεις περιείχαν και κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις με σκοπό να εκμαιεύσουν από τα παιδιά την άποψή τους για τους αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς. Στα παιδιά υποβλήθηκαν ερωτήσεις όπως: *"Κατά τη διάρκεια της φοιτησής σας στο σχολείο όλα τα χρόνια, ποιοι ήταν οι πραγματικά «καλοί» εκπαιδευτικοί στο μάθημα της Γεωγραφίας;"* *"Τι ήταν αυτό που τους έκανε «καλούς»;"* *"Πώς θα καθορίζατε έναν πραγματικά καλό/αποτελεσματικό εκπαιδευτικό;"* *"Ποιες συμβουλές θα δίνατε στους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς, που θα δίδασκαν το μάθημα της Γεωγραφίας, για τους τρόπους που θα μπορούσαν να γίνουν πραγματικά αποτελεσματικοί;"* Οι συνομιλίες καταγράφηκαν σε ένα πρωτόκολλο (δεν επέτρεψαν τη χρήση μαγνητοφώνου), καθαρογράφηκαν, σε ένα καινούργιο με όλα τα στοιχεία, και έπειτα αναλύθηκαν και τέθηκαν κατηγορίες για τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών, που αφορούσαν γνώσεις, δεξιότητες και διαθέσεις τους. Κάθε παιδί πέρασε από συνέντευξη χωριστά, και έπειτα όλοι οι μαθητές από κάθε σχολείο συγκεντρώθηκαν σε μια ομάδα από όπου εξετάστηκαν διευκρινίσεις, απαντήθηκαν σχόλια και ερωτήσεις των μαθητών από όπου τελικά προέκυψαν νέες ιδέες για το θέμα και οι οποίες ενσωματώθηκαν στις προηγούμενες. Πραγματοποιήθηκαν συνολικά δεκαέξι μεμονωμένες και τέσσερις ομαδικές συνεντεύξεις. Στα παιδιά επίσης είχε δοθεί η δυνατότητα να τηλεφωνήσουν, εάν ήθελαν να προσθέσουν πληροφορίες στις απαντήσεις τους ή αν ήθελαν να διαγράψουν κάτι αργότερα. Τέσσερις (3 κορίτσια, 1 αγόρι) από τους δεκαέξι μαθητές έκαναν χρήση αυτής της δυνατότητας μετά το τέλος της έρευνας στο σχολείο τους. Πραγματοποιήθηκαν διάφοροι έλεγχοι όσο αφορά την αξιοπιστία των απαντήσεων ενώ η έρευνα ήταν υπό εξέλιξη, με την επιβεβαίωση της συνέπειας των ευρημάτων στη διάρκεια του χρόνου. Σε αυτές τις συνομιλίες, τα ευρήματα, οι ερμηνείες, και τα συμπεράσματα ελέγχθηκαν και από τους μαθητές.

Περιορισμοί της έρευνας

Για την έρευνα αυτή υπάρχουν σημαντικοί περιορισμοί οι οποίοι πρέπει να αναγνωριστούν. Κατ' αρχάς, ο αριθμός των συμμετεχόντων ήταν μικρός, είχαν όλοι περίπου την ίδια ηλικία, και αυτοί προέρχονταν από μια περιορισμένη γεωγραφική περιοχή. Επίσης, αυτό το δείγμα δεν περιέλαβε οποιουδήποτε μαθητές π.χ. με ειδικές ανάγκες ή εκείνους που δεν είχαν άνεση στην τεκμηρίωση των απόψεών τους.

Επομένως, η φύση αυτής της έρευνας δημιουργεί διάφορα ερωτήματα για μια μελλοντική μελέτη. Παραδείγματος χάριν, πώς οι ιδέες των μαθητών για τους αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς (ιδιαίτερα για τη Γεωγραφία) αλλάζει καθώς προχωρούν από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο ή το Λύκειο; Ποιες είναι οι προσδοκίες των μαθητών με ειδικές ανάγκες; Και, πώς μπορούν οι εκπαιδευτικοί να κάνουν καλύτερη χρήση των αντιλήψεων των μαθητών για τους αποτελεσματικούς «δασκάλους» για να βελτιώσουν τη διδασκαλία και την μάθηση στις τάξεις τους;

Αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας

Τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα αναλύθηκαν με βάση τους κώδικες που έχουν προκύψει από τη βιβλιογραφία και στη συνέχεια διαμορφώθηκαν σε ομάδες που αφορούσαν πληροφορίες σχετικές με τις γνώσεις, δεξιότητες και διαθέσεις των εκπαιδευτικών για το μάθημα της Γεωγραφίας, αλλά και χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους.

Χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών

Ορισμός. Η ουσία των ορισμών των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών για το μάθημα της Γεωγραφίας από τους μαθητές στα σχολεία αποδίδεται μέσα από τις λέξεις ενός κοριτσιού από ένα σχολείο της Μυτιλήνης που είπε, *"το πιο σημαντικό πράγμα που κάνει ο καθηγητής μας είναι ότι μας βοηθάει πολύ να μάθουμε Γεωγραφία"*. Γενικά η μάθηση εμφανίζεται στην καρδιά

των εξηγήσεων των περισσότερων μαθητών για τους «καλούς» καθηγητές τους. Παραδείγματος χάριν, σημείωσαν ότι στους αποτελεσματικούς καθηγητές αρέσει να βοηθούν τους μαθητές τους να καταλάβουν το μάθημα, και ότι *"θα προσπαθήσει να μας το εξηγήσει εάν χρειαστεί περισσότερες φορές"*. Μια αποτελεσματική *"καθηγήτρια είναι πολύ καλή στη Γεωγραφία, ξέρει πολλά πράγματα για όλα τα θέματα. Μπορεί να τα εξηγήσει όλα πολύ καλά, χρησιμοποιεί πολλές φωτογραφίες, χάρτες, και άλλο υλικό από εφημερίδες περιοδικά, κ.α."*. Τέλος, ένας αποτελεσματικός καθηγητής είναι ένας που *"μπορεί να κάνει τη διδασκαλία διασκέδαση έτσι ώστε οι μαθητές να θέλουν να μάθουν"*. Εκείνη η καθηγήτρια που *"πραγματικά δεν βαριέται να κάνει μάθημα μέσα στη τάξη και μας κάνει να ενδιαφερόμαστε για τη Γεωγραφία γιατί και η ίδια φαίνεται ότι αγαπάει το μάθημα"*.

Δεδομένου ότι οι συνομιλίες μας συνεχίστηκαν ζητήσαμε από τα παιδιά να μας πουν τι σκέφτονταν ότι έπρεπε να είναι σε θέση να κάνουν ή να ξέρουν οι καθηγητές τους και πως θα έπρεπε να είναι σαν άνθρωποι για να τους βοηθήσουν να μάθουν Γεωγραφία. Μέσα από αυτές τις ερωτήσεις, οι μαθητές οδηγήθηκαν να αναγνωρίσουν τις συγκεκριμένες γνώσεις, δεξιότητες και τις διαθέσεις που βρήκαν και εκτίμησαν στους αποτελεσματικούς «δασκάλους» τους.

Δεξιότητες εκπαιδευτικών. Οι μαθητές προσδιόρισαν ένα αριθμό ενεργειών και συμπεριφορών των καθηγητών τους μέσα στις τάξεις και οι οποίες τους βοήθησαν να μάθουν Γεωγραφία. Παραδείγματος χάριν, πέντε μαθητές (2 κορίτσια, 3 αγόρια) συζήτησαν τις δυνατότητες των καθηγητών τους να τους εξηγήσουν με σαφήνεια τις πληροφορίες που υπήρχαν στα βιβλία ή τις απορίες που είχαν, ενώ τέσσερις άλλοι (3 κορίτσια, 1 αγόρι) σημείωσαν την προθυμία των καθηγητών να κάνουν το μάθημα με ερωτήσεις και να απαντούν σε διάφορες ερωτήσεις των μαθητών. Όπως επίσης να είναι σε θέση να εξηγήσουν και να βοηθήσουν τους μαθητές να καταλάβουν μια εργασία. Κατόπιν, όπως σημειώνεται από τέσσερα παιδιά (2 αγόρια, 2 κορίτσια), οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί στο μάθημα της Γεωγραφίας ενθάρρυναν την πρωτοβουλία των μαθητών σε εργασίες που τους έβαζαν, και χρησιμοποιούσαν διδασκαλία σε ομάδες. Οι περισσότεροι μαθητές φάνηκε να συμφωνούν ότι οι αποτελεσματικοί «δάσκαλοι» κάνουν τη μάθηση διασκέδαση. Μεταξύ όλων των δεξιοτήτων που πολύ συχνά ανέφεραν ήταν αυτή η ικανότητα, την ανέφεραν δέκα φορές τόσο στις ατομικές όσο και τις ομαδικές συνεντεύξεις. Σύμφωνα με αυτούς τους μαθητές, οι εκπαιδευτικοί κάνουν τη μάθηση διασκέδαση με τη χρησιμοποίηση ποικίλων υλικών και στρατηγικών στη διδασκαλία τους. Αυτοί χρησιμοποιούν projects, και διαθεματική προσέγγιση του μαθήματος, τους δίνουν επιλογές διαφορετικών τρόπων μάθησης, τους παρουσιάζουν με έξυπνους και ευφάνταστους τρόπους το μάθημα της Γεωγραφίας για να τους παρακινήσουν, τους δίνουν παραδείγματα μέσα από την επικαιρότητα αλλά και την ελληνική πραγματικότητα, σχεδιάζουν πράγματα, χρησιμοποιούν τραγούδια για να τους βοηθήσουν να θυμούνται γεωγραφικούς όρους ή έννοιες, και τέσσερις μαθητές και μια μαθήτρια σημείωσαν επίσης και το παίξιμο παιχνιδιών και την εργασία στο ύπαιθρο. *"Όλα αυτά μου κίνησαν το ενδιαφέρον. Ο καθηγητής τα έκανε όλα σαν ένα παιχνίδι διασκέδασης. Τα έκανε όλα πολύ ενδιαφέροντα για μενα"*. Τέλος, για να είναι αποτελεσματικοί, οι καθηγητές πρέπει να μπορούν να ελέγχουν τις τάξεις τους. Προκειμένου να γίνει αυτό, οι μαθητές δίνουν τις παρακάτω εξηγήσεις, οι καθηγητές πρέπει να είναι προσεκτικοί στη συμπεριφορά, να δηλώνουν σαφώς τι θέλουν από τους μαθητές, να διδάσκουν τα παιδιά πώς πρέπει να συμπεριφέρονται στο μάθημα, να έχουν καθορισμένους κανόνες. Για παράδειγμα έξι μαθητές (4 κορίτσια, 2 αγόρια) λένε: *"Δεν είναι ανάγκη να είναι πολύ αυστηροί. Πρέπει να μας λένε όμως τι ακριβώς θέλουν"*. Δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες μίλησαν για τις δεξιότητες των καθηγητών τους, συνειδητοποίησαν ότι προκειμένου να γίνουν αυτά τα πράγματα επιτυχώς, οι εκπαιδευτικοί χρειάστηκε να έχουν διάφορα είδη γνώσης.

Γνώσεις εκπαιδευτικών. Οι μαθητές ανέφεραν διάφορα είδη γνώσης που απαιτήθηκαν από τους αποτελεσματικούς καθηγητές στη διδασκαλία της Γεωγραφίας: γνώση των θεμάτων που

διδάσκουν, γνώση τρόπων διδασκαλίας και γνώση των μαθητών τους. Κατ' αρχάς, όπως σημειώνεται από επτά μαθητές (4 αγόρια, 3 κορίτσια), οι καθηγητές πρέπει να ξέρουν καλά όλα τα θέματα της Γεωγραφίας. *"Ένας αποτελεσματικός καθηγητής πρέπει να ξέρει πολλά για όλα τα θέματα που διδάσκει". "Η καθηγήτριά μου δεν χρειάζεται να ανατρέχει συνεχώς για τις απαντήσεις στις ερωτήσεις μας αλλού και αργότερα. Αυτή τα ξέρει όλα, τα έχει πρόχειρα στο μυαλό της"*. Επίσης, πέντε παιδιά (3 αγόρια, 2 κορίτσια) επανέλαβαν, ότι οι αποτελεσματικοί καθηγητές πρέπει να ξέρουν Γεωγραφία, να μην τη διδάσκει ο οποιοσδήποτε «άσχετος», να ξέρουν πώς να εξηγήσουν και να διδάξουν τα γεωγραφικά θέματα στους μαθητές, να μην ζητούν παπαγαλία και να χρησιμοποιούν πολλά εποπτικά. Επίσης ένας πολύ σημαντικός τομέας της γνώσης για τους καθηγητές, όπως προσδιορίστηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, είναι η γνώση τους για τους μαθητές τους. Έξι μαθητές (4 κορίτσια, 2 αγόρια) θεώρησαν ότι οι καθηγητές πρέπει να ξέρουν για τα συναισθήματα των μαθητών τους, ενώ τέσσερις άλλοι (2 κορίτσια, 2 αγόρια) ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ξέρουν ποιοι είναι και τι τους αρέσει να κάνουν. Επτά μαθητές (4 αγόρια, 3 κορίτσια) προσδιόρισαν τη γνώση των δασκάλων για τις δυνατότητες των μαθητών, πώς μαθαίνουν, και ποιος χρειάζεται τη βοήθεια τους, ως τη πιο σημαντική. *"... πρέπει να καταλαβαίνουν πόσο ζοριζόμαστε με όλα τα μαθήματα και ... να καταλαβαίνουν όταν ένα παιδί χρειάζεται βοήθεια σε ένα μάθημα"*. Η συχνότητα και ο σκοπός της γνώσης για τους μαθητές, όπως αναφέρεται από τα παιδιά, δείχνουν τη σημασία που δίνουν σε αυτή τη γνώση των καθηγητών τους πέρα από τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις στο συγκεκριμένο μάθημα.

Διαθέσεις εκπαιδευτικών. Η έμφαση των μαθητών σε αυτή τη γνώση των καθηγητών τους επίσης δείχνει ότι ενδιαφέρονται για το τι είδους άνθρωποι είναι, και πώς τους συμπεριφέρονται. Η πληροφορία αυτή αποσπάστηκε με ερωτήσεις όπως, *"πως είναι ο αποτελεσματικός καθηγητής ως άνθρωπος;"* και *"ποια επίθετα εσείς θα χρησιμοποιούσατε για να περιγράψετε τους αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς;"*

Σε αυτά τα ερωτήματα οι μαθητές επανειλημμένως διατύπωσαν τις σκέψεις τους για τις διαθέσεις που θεωρούσαν σημαντικές και τις οποίες συνέδεαν με τους αποτελεσματικούς καθηγητές τους στο μάθημα της Γεωγραφίας. Έξι μαθητές (3 αγόρια, 3 κορίτσια) είπαν για τους αποτελεσματικούς καθηγητές τους ότι τους σέβονται, τους εμπιστεύονται και είναι ευγενικοί, ενώ επτά (4 κορίτσια, 3 αγόρια) τους αναγνώρισαν ως δίκαιους. *"Είναι ακριβοδίκαιοι... δεν έχουν μια ιδιαίτερη συμπάθεια... Συμπαθούν όλα τα παιδιά εξίσου"*. Ενώ είναι δίκαιοι, πρέπει επίσης να είναι αυστηροί, αλλά όχι πάρα πολύ αυστηροί. Επτά (4 κορίτσια, 3 αγόρια) περιέγραψαν τους «καλούς» καθηγητές τους ως συμπαθητικούς *"Είναι τόσο ευγενικοί με τους μαθητές...είναι πραγματικά πολύ συμπαθητικοί"*, ενώ συγχρόνως είπαν ότι έχουν χιούμορ. Από τη συχνότητα με την οποία οι μαθητές και στις δύο συνεντεύξεις ατομικές και ομαδικές αναφέρθηκαν στα παραπάνω στοιχεία, έγινε εμφανές ότι οι μαθητές και από τα τέσσερα σχολεία νοιάζονται πάρα πολύ και για το τι είδους άνθρωποι είναι οι εκπαιδευτικοί τους, και μπόρεσαν να δικαιολογήσουν σε ποια είδη προσωπικοτήτων ανταποκρίνονται θετικότερα.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης δείχνουν ότι οι μαθητές είναι σε θέση να καθορίσουν τους αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς από τα χαρακτηριστικά τους, και μπορούν να τεκμηριώσουν τι εκτιμούν σε αυτούς. Αυτή η έρευνα δείχνει ότι οι μαθητές θέλουν οι καθηγητές που διδάσκουν τη Γεωγραφία να τους βοηθούν να μάθουν Γεωγραφία, και να κάνουν τη μάθηση διασκέδαση και όχι *καταναγκαστικά έργα* (στείρα απομνημόνευση ονομάτων, όρων και αριθμών), αλλά και να νοιάζονται για αυτούς και τα ενδιαφέροντά τους και να τους μεταχειρίζονται με σεβασμό και χωρίς προκαταλήψεις.

Επίσης τα ενδιαφέροντα των παιδιών εστιάζονται εκτός από τις ανθρώπινες διαστάσεις των καθηγητών τους και στην επιστημονική (γεωγραφική) και παιδαγωγική τους κατάρτιση, καθώς και στις τεχνικές της διδασκαλίας που ταιριάζουν στο μάθημα (χρήση

χαρτών, εργασία πεδίου, γεωγραφικά παιχνίδια, κ.α). Είναι σημαντικό όμως να σημειώσουμε ότι μόνο δύο μαθητές ανέφεραν στα χαρακτηριστικά του αποτελεσματικού καθηγητή, στη διδασκαλία της Γεωγραφίας, τη χρήση του Η/Υ ή την ανάγκη ο καθηγητής Γεωγραφίας να έχει γνώσεις ή δεξιότητες στις νέες τεχνολογίες, παρόλο που κάθε σχολείο είχε ένα εργαστήριο Η/Υ.

Τέλος οι δεξιότητες, οι γνώσεις και οι διαθέσεις των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών που προσδιορίζονται από τα παιδιά σε αυτήν την μελέτη έχουν πολλά κοινά στοιχεία με αποτελέσματα που προέκυψαν από τις έρευνες με ενήλικες που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Θα πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις αγοριών - κοριτσιών αλλά κάποιες διαφοροποιήσεις όσον αφορά στις απαντήσεις των μαθητών ανάλογα με την περιοχή των σχολείων. Περισσότερο «ευαίσθητοποιημένοι» σε θέματα διδακτικής μεθοδολογίας και δεξιοτήτων στα θέματα της Γεωγραφίας ήταν οι μαθητές των σχολείων που βρίσκονται σε «καλές» κοινωνικοοικονομικά περιοχές του νησιού.

Επιπτώσεις στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Τα συμπεράσματα από αυτή τη μελέτη μας ενθαρρύνουν να εμπιστευθούμε τη γνώση των παιδιών και να μάθουμε από αυτήν. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ό,τι οι μαθητές μας αποκαλύπτουν για να ενημερωθούν τόσο οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί όσο και οι εκπαιδευτικοί των εκπαιδευτικών, και στη συνέχεια, να έχει αντίκτυπο στα Προγράμματα Σπουδών τους. Κατά συνέπεια, εάν θέλουμε να επιτύχουμε το στόχο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών για να προετοιμάσουμε αποτελεσματικούς «δασκάλους» που είναι σε θέση να διευκολύνουν τη μάθηση σε όλους τους μαθητές και για το αντικείμενο της Γεωγραφίας, πρέπει να ενημερωθούμε και να καθοδηγηθούμε και από τους ίδιους τους μαθητές μια και είναι αυτοί στους οποίους απευθύνονται οι εκπαιδευτικοί κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Παραπομπές

- Ανδρεαδάκης, Ν. (2003). Αποτελεσματικός Εκπαιδευτικός (έρευνες). Στην ιστοσελίδα: www.rhodes.aegean.gr/ltee/metartyx/documents/Ανδρεαδάκης (αναζήτηση 28/11/2006).
- Ευαγγελόπουλος, Σ. (2000). Πως οι μαθητές/τριες θέλουν τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού στη σχολική τάξη. Νέα Παιδεία, 96, 70-84.
- Καϊλα, Μ. (1999). Ο εκπαιδευτικός στα όρια της παιδαγωγικής σχέσης. Αθήνα, Έκδοση ίδιας.
- Λεονταρή, Α. και Κυρίδης, Α. (1999). Ποιος είναι ο καλός δάσκαλος; Ας αφήσουμε τους μαθητές να τον περιγράψουν. Νέα Παιδεία 92, 159-181.
- Παπανδρέου, Α. (2001). Μεθοδολογία της Διδασκαλίας. Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Χαλκιά, Κρ. (1999). Στάσεις Ελλήνων Εκπαιδευτικών της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης προς το μάθημα της Φυσικής. Σύγχρονη Εκπαίδευση, 106, 47-56.
- Brophy, J., & Good, T. (1986). Teacher behavior and student achievement. In M. Wittrock (Ed.), Handbook of research of teaching (3rd Ed., 328-375. New York: McMillan.
- Burden, P.R., & Byrd, D.M. (1994). Methods effective teaching. Boston: Allyn and Bacon.
- Coffin, S.G. (1994). Curriculum models and early childhood education. Appraising the relationship. New York: Merrill.
- Cooper, J.M. (1999). Classroom teaching skills. New York: Houghton Mifflin.
- Danielson, C. (1996). Enhancing professional practice: A framework for teaching. Alexandria, VA: ASCD.
- Eggen, P., & Kauchak, D. (1997). Educational psychology: Windows on classrooms (3rd Ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

- Flores, S. (1999). Classrooms as cultures from a principal's perspective. *Primary Voices K-6*, 7(3), 54.
- Graham, G. (1995). Physical education through students' eyes and in students' voices: Implications for teachers and researchers. *Journal of Teaching in Physical Education*, 14(4), 478-485.
- Harris, A. (1998). Effective teaching: A review of the literature. *School Leadership & Management*, 18(2), 169-183.
- Joyce, B., & Weil, M. (1996). *Models of teaching* (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kauchak, D.P., & Eggen, P.D. (1994). *Learning & teaching: Research-based methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Klonari, Aik. & Koutsopoulos K. (2005). Primary and Secondary Educators' Attitudes on School Geography. In K. Donert and P. Charzynski (Ed.) *Changing Horizons in Geography Education*, 151-155. HERODOT Thematic Network
- McIntyre, D.J., & O'Hair, M.J. (1996). *The reflective roles of the classroom teacher*. New York: Wadsworth.
- Myers, C.B., & Myers, L.K. (1995). Effective teaching practices. In *The Professional Educator* (pp. 82-115). Boston: Wadsworth.
- Nachmias, D., & Nachmias, C. (1987). *Research methods in the social sciences*. New York: St. Martin's Press.
- Rose, A. (1989). What do effective teachers do? *The Clearing House*, 63(4), 181-183.
- Rosenshine, B. (1983). Teaching functions in instructional programs. *Elementary School Journal*, 83(4), 335-351.
- Saphier, J., & Gower, R. (1987). *The skilful teacher: Building your teaching skills*. Carlisle, MA: Research for Better Teaching.
- Schon, D.A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York: Basic Books.
- Wong, H.K., & Wong, M.T. (1998). *How to be an effective teacher: The first days of school*. Mountain View, CA: Harry Wong Publications.